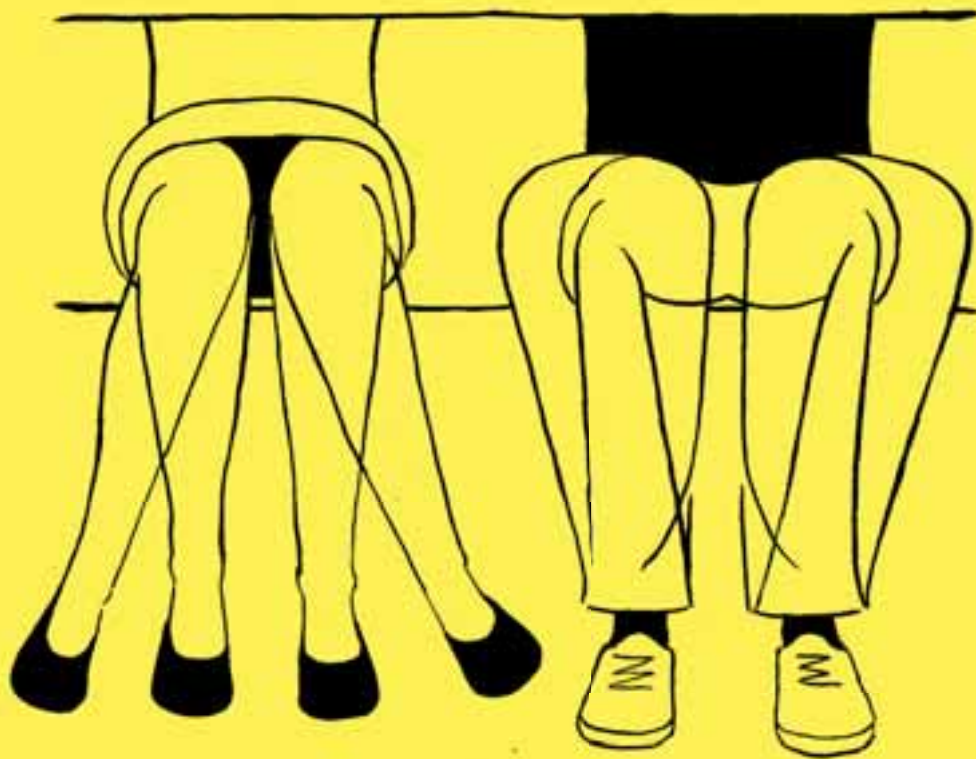

Spot en svindler

Af Henning Due, *journalist*

En række kommuner har i årevis sendt medarbejdere på kurser for at lære at spotte sociale svindlere, der 'simulerer' psykiske lidelser. Men sagsbehandlere hverken må eller kan foretage den slags sygdomsvurderinger, fastslår specialister i retspsykiatri og socialretsjurister.

Lyver en sygemeldt borger om at lide af en depression, hvis personen taler meget om selvmordstanker?

Har en kontanthjælpsmodtager med diagnosen posttraumatisk stresstilstand, PTSD, reelt lidelsen, hvis personen ikke kan gå på arbejde, men godt kan gå i biografen?

Det mener virksomheden Liva Kurser at kunne give svar på. En privat kursusudbyder, der målretter kurser til kommunale sagsbehandlere og andre ansatte, som dagligt håndterer sager om sygedagpenge, kontanthjælp, børne- og ungeydelse og førtidspension.

Et af kurserne, *Psykisk sygdom eller socialt bedrageri*, der senest blev udbudt på Liva Kursers hjemmeside til afholdelse 22. maj 2015, giver ifølge en beskrivelse fra hjemmesiden "et godt indblik i tegn på psykisk sygdom og tegn på bedrageri."

I kursusbeskrivelsen kan man også læse, at "socialt bedrageri årligt koster samfundet milliarder af kroner og kan være svært at gennemskue – især i forbindelse med psykiske lidelser." Og at "borgeren har, i nogle tilfælde, held til at alliere sig med sundhedspersoner, der er blevet bedraget til at skrive udtalelser og attester. Der findes heldigvis redskaber, som kan hjælpe til at afklare, om sagen drejer sig om reel psykisk sygdom eller, om der er udtryk for andre dagsordener."

Lignende formuleringer finder man i beskrivelsen af et andet Liva-kursus, *simulation og overdrivelse i sagsbehandlingen*.

"Det er velkendt, at mennesker er tilbøjelige til at opfinde eller overdrive symptomer for at opnå særlige økonomiske ydelser, undgå straf eller andet. Få psykiaterens retningslinier for, hvordan du bedst afdækker problemet, så du kan sikre et korrekt sagsforløb."

Ordlyden er ikke det eneste, kurserne har til fælles.

I årevis har mindst 20 af landets kommuner sendt medarbejdere fra blandt andet jobcentre og social- og sundhedsforvaltninger på den type kurser.

Alt sammen betalt af kommunale arbejdsgivere, der blandt andet tæller landets tre største kommuner, Københavns, Aarhus og Odense Kommune.

Det viser en kortlægning, *Magasinet P* har gennemført via aktindsigt hos samtlige af landets kommuner.

Liva Kurser ejes af læge Vibeke Manniche og sælger bl.a. kurserne via kursusvirksomheden Lægesevice, der også ejes af Vibeke Manniche.

Kurserne afholdes af Vibeke Manniche selv sammen med en række eksterne undervisere, heriblandt psykiaterne Henrik Day Poulsen og Lars Søndergaard.

Liva Group ApS, der er moderselskab for både Liva Kurser og Lægesevice, og som også driver Forlaget Liva og tæller udgivelser som *Hverdagens psykopater* af Henrik Day Poulsen, har næsten tredoblet sin indtjening på tre år og kunne i slutningen af 2014 notere sig for et bruttoresultat på cirka 2,7 millioner kroner.

Populære kurser

Magasinet P's afdækning viser, at mindst 14 af landets kommuner, heriblandt København, Aarhus og Odense Kommune, i perioden 2010 til 2015 har sendt medarbejdere på kurset *Socialt bedrageri – lægeligt og socialt*, mens mindst én kommune, Gladsaxe, har betalt for mindst fire medarbejders deltagelse i kurset *Simulation og overdrivelse i sagsbehandlingen*.

I mindst to kommuner, Køge og Morsø, har medarbejdere fået betalt kurset *For rask til at være syg*, mens kurset *Psykopater i sagsbehandlingen/hverdagens psykopater* har haft besøg af medarbejdere fra mindst tre kommuner, Hørsholm, Svendborg og Frederiksberg Kommune.

Magasinet P er kommet i besiddelse af en *Powerpoint*-præsentation fra kurset *Simulation og overdrivelse i sagsbehandlingen*, der blandt andet beskriver, at "tegn på usandhed" kommer til udtryk ved, at en person "taler i højere toneleje," giver "mere tøvende svar," "gnider, klør sig og blinker oftere."

I præsentationen står der også, at "simulantens hyppigste fejl" blandt andet kommer til udtryk ved, at personen "ofte overspiller rollen for at være overbevisende," "samtidigt simulerer dårligt uddannelsesniveau eller lav begavelse" og "kun simulerer, når vedkommende tror sig iagttaget." Andre kendetegn ved personer, som simulerer, er ifølge præsentationen, at de "svarer upræcist eller tøvende," "gentager ofte stillede spørgsmål" og "beretter dramatisk."

Simulering af skizofreni, en af de sværeste psykiske lidelser, er ifølge *Powerpoint*-præsentationen også mulig og lykkes "ofte" med "hallucinationer og vrangforestillinger," mens simulering af skizofreni gennem blandt andet "konkret

tænkning" og "tankeforstyrrelser" derimod "ofte mislykkes."

I kursusmaterialet beskrives desuden, at simulering af PTSD, en anden udbredt psykisk lidelse, blandt andet kendetegnes ved, at en person "ikke kan arbejde, men stadig holder ferie, går i biografen og deltager i sociale arrangementer," mens såkaldte simulanter af depression "ofte" beretter om "ekstrem tristhed, selvmordstanker," men "sjældent" beretter om "koncentrationsbesvær" eller "tidlig morgenopvågning."

Svært problematisk

Magasinet P har forelagt materialet for tre retspsykologer, der alle vurderer, at Liva-kurserne hverken kan eller bør bruges af sagsbehandlere til at vurdere, om en borger forsøger at simulere psykiske lidelser.

– Det er svært problematisk, hvis medarbejdere uden psykopatologisk uddannelse og ekspertise laver den type vurderinger, siger Tine Wøbbe, ledende psykolog på Psykiatrisk Center Sct. Hans.

Hun kalder det "en skærpene omstændighed," at kurserne retter sig mod en udsat gruppe borgere.

– Hvis disse borgere fejlvurderes, kan det få afgørende betydning for deres sagsbehandling, og samtidig bliver de mistænkeliggjort for blot at forsøge at fortælle om deres sygdom eller oplevede problemer. Det skrider til himlen af dårlig etik, siger hun.

Lars Bjerggaard, stedfortrædende formand for

Dansk Retspsykologisk Selskab og specialist i psykopatologi, bider mærke i den del af kursusmaterialet, der angiveligt kan lære deltagerne at vurdere, hvordan en persons kropssprog og adfærd afslører, om en person lyver om en psykisk lidelse:

– Selv de af os, der i årevis har arbejdet med retlige problematikker, er forsigtige med at drage konklusioner ud fra umiddelbar fremtoning og kropssprog. Det er spændende viden, men viden, som ofte er svær at konkludere noget entydigt ud fra, og som næppe er noget, sagsbehandlere kan drage nytte af at blive undervist i.

Simulation af sygdomme skal be- eller afkræftes via en lægevurdering. Ikke ved sagsbehandlerens iagttagelser og noter fra en samtale med en borger. Og slet ikke ved forhør af borgeren ved mistanke om bedrageri, som kan medføre selvinkriminering, og hvor borgeren påfører sig selv risiko for strafferetlig forfølgning

– Kirsten Ketscher, professor i socialret ved Københavns Universitet

Lars Bjerggard forklarer, at mennesker agerer meget individuelt i deres kropssprog, når de lyver, og at oplysninger fra flere kilder om en borgers liv derfor er mere valide indikatorer for, om borgeren taler sandt eller ej.

Høj fejlprocent

Selvom simulering er en officiel psykiatrisk diagnose, stilles den ifølge Claus Werchmeister, retspsykolog ved Psykiatrisk Hospital Risskov, meget sjældent i praksis, og han har personligt aldrig – trods mange års erfaring som retspsykolog – lykkedes entydigt med at kunne vise, at en retspsykiatrisk patient simulerede psykiske lidelser.

Ifølge Claus Werchmeister kan personalet på en retspsykiatrisk afdeling i praksis bruge flere timer på at vurdere, om en patient med specifikke symptomer reelt lider af fx skizofreni, af en depression, om symptomerne nærmere er udløst af et misbrug, eller om der kunne være tale om en grad af simulering.

– Der findes ingen sikre test, spørgsmål eller interview-guides, der kan afgøre det. Det er velkendt, at alle mennesker kan underdrive eller overdrive et symptom-billede i belastede situationer, men at vurdere graden af eventuel psykisk sygdom og overdrivelse af symptomer forudsætter et grundigt kendskab til psykiske lidelser, som deltagerne på Liva-kurserne næppe har, siger han.

Claus Werchmeister ser stor lighed mellem kursusmaterialet fra Liva Kurser og det materiale, den anerkendte amerikanske psykiater Phillip Resnick gør brug af ved undervisning af psykiatere og psykologer.

Under Resnicks kurser præsenteres case-materiale og videosekvenser af personer, som muligvis er syge eller simulerer, og hvor de deltagende psykologer og psykiatere efterfølgende skal afgøre, hvad der er tilfældet.

– Fejlprocenten på disse kurser lå ofte omkring 50 procent. Det svarer til at slå plat og krone, og så kan man kun frygte, hvad den ville være, hvis kommunale sagsbehandlere skulle foretage vurderingen, siger Claus Werchmeister.

– Man skal huske, at følgevirkningerne af den type diagnoser kan være alarmerende for en borger, hvis ikke man er 100 procent sikker på diagnosen, og har en sagsbehandler én gang konkluderet, at en borger simulerer eller lyver, vil en ny sagsbehandler sandsynligvis anlægge et lignende syn på borgeren og dermed unddrage sig muligheden for at indgå en grundig samtale med

borgeren, bl.a. med fx sigte på at henvise borgeren til eventuel psykiatrisk udredning, som en ordentlig sagsbehandling kræver, siger han.

Hos Dansk Psykolog Forening bekymrer kurserne formand Eva Secher Mathiasen, fordi de ifølge hende baner vejen for et uheldigt menneskesyn i sagsbehandlingen.

– Socialt bedrageri skal naturligvis ikke accepteres, men det retfærdiggør ikke denne typer kurser, som er med til at marginalisere og udstille borgere, der modtager offentlig forsørgelse, og som i forvejen er udsatte, siger Eva Secher Mathiasen.

En retlig opgave

De senere år er der gjort flere forsøg på at afdække omfanget af socialt bedrageri i Danmark – senest i 2011, da KMD Analyse udsendte en spørgeskemaundersøgelse til kommunernes kontrolenheder og kom frem til, at der årligt begås socialt bedrageri for mellem syv og 12 mia. kr. om året. Det svarer ifølge rapporten til tre til fem procent af samtlige udbetalte sociale ydelser.

I 2012 gravede Deloitte Consulting et spadestik dybere i rapporten *Analyse af socialt snyd og fejludbetalinger* og gennemgik omkring 500 såkaldte

tilbagebetalingssager fra landets kommuner. Mens faktorer som 'indkomst', 'adresse' og 'samliv' blev fremhævet som "primære forklaringer" på fejludbetalinger og socialt snyd, blev sygdomssimulering ikke nævnt en eneste gang i rapporten.

Formentlig fordi sygdomssimulering, ligesom alle andre former for socialt bedrageri, i sidste ende skal kunne bevises, før en kommune kan træffe afgørelse om at stoppe udbetaling af fx kontanthjælp.

Og i den type sager tæller sagsbehandlerens mistanke ikke som bevismateriale, forklarer Kirsten Ketscher, der er professor i socialret ved Københavns Universitet.

– Simulation af sygdomme skal be- eller afkræftes via en lægevurdering. Ikke ved sagsbehandlerens iagttagelser og noter fra en samtale med en borger. Og slet ikke ved forhør af borgeren ved mistanke om bedrageri, som kan medføre selvinkriminering, og hvor borgeren påfører sig selv risiko for strafferetlig forfølgning, siger hun.

Det er altså ikke et bevis, at en borger opfører sig på en anden måde eller siger noget andet, end sagsbehandleren forventede under en samtale.

Kommuner skal ifølge lov om retssikkerhed på det sociale område først og fremmest sikre, at borgeren får den ydelse, han eller hun er berettiget til. Hverken mere eller mindre.

Såkaldt tilstrækkelig oplysning af en sag betyder, at kommuner på den ene side skal sikre, at borgeren ikke begår socialt bedrageri, men på den anden side heller ikke må antage, at borgeren vil forsøge at snyde sig til en social ydelse.

Alene af den grund bør kommunernes køb af Liva-kurserne vække bekymring, vurderer John Klausen, lektor i socialret ved Aalborg Universitet.

– Hvis kurserne i praksis bruges til, at kommunerne oplyser sager ensidigt alene for at værne sig mod socialt bedrageri eller sygdomsefterlignelse, lever de ikke op til de forvaltningsretlige krav, siger han.

Kirsten Ketscher peger på, at kurser i socialt bedrageri i det hele taget ikke hører hjemme i regi af sundhedsvidenskab, men hører til inden for strafferetslovgivningen.

– Det er ikke ulovligt at lyve, men det er strafbart at bedrage, og man kan altså ikke diagnosticere sig frem til, om folk er forbrydere. Det må være en retlig opgave at vurdere, og derfor bør en læge ikke undervise i socialt bedrageri, ligesom en socialrådgiver heller ikke bør få et kursus i det, siger Kirsten Ketscher.

Helt så firkantet mener formand for Dansk Socialrådgiverforening, Maibrit Berlau, ikke, man kan stille det op. Hun ser ikke noget problem i, at kommunerne ruster sagsbehandlere til at vurdere, hvornår en borger begår socialt bedrageri.

– Men når det tenderer psykiatrisk ekspertviden, og der er behov for en vurdering af, om en borger lider af en psykisk sygdom, er det ikke vores felt, siger hun.

Maibrit Berlau mener dog stadig, at sagsbehandlere kan og skal spille en rolle i vurderingen af sager, hvor der er mistanke om socialt bedrageri ved fx sygdomssimulering.

– Pointen med et tværfagligt samarbejde i sagsbehandlingen af denne borgergruppe er netop, at forskellige faggrupper bidrager til at vurdere borgerens situation, siger socialrådgivernes formand.

”Generel viden”

I Gladsaxe Kommune forklarer beskæftigelseschef Katrine Birk, at en gruppe ”specialist”-medarbejdere blev sendt på Liva-kurset *Simulation og overdrivelse i sagsbehandlingen* for at undersøge fænomenet sygdomssimulering.

Ifølge Katrine Birk arbejder kommunens sagsbehandlere ikke systematisk med at opspore simulering af sygdom, og det er ifølge hende ikke en udbredt problematik i kommunen.

Samme melding lyder fra Frederiksberg Kommune, som har sendt flere medarbejdere på kurset *Socialt bedrageri og lægesamarbejde*.

Her forklarer man, at medarbejderne opnåede en ”generel viden” fra kurset.

– Vi undersøgte det her kursus for at finde ud af, om sygdomssimulering var et problem hos os. Det viste sig så ikke at være relevant, siger vicekommunaldirektør Bjørn Thomsen.

Trods flere henvendelser er det ikke lykkedes *Magasinet P* at få en kommentar fra Liva Kurser. ●